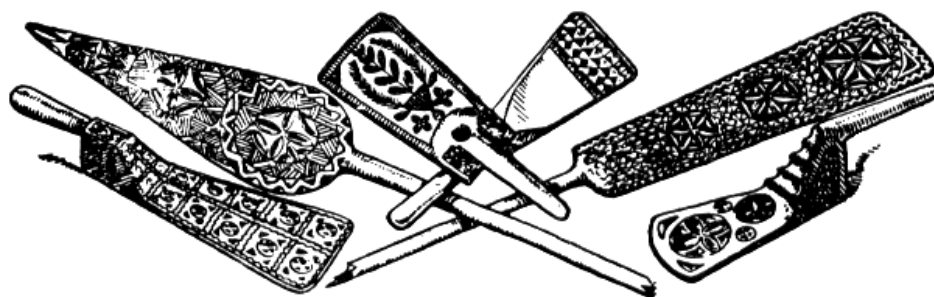


## MEDŽIO DIRBINIAI

Medžio dirbiniai buvo labai įvairių formų, o taip pat puošiami įvairiausiais raštais: kiaurapjūviais, giliais ir linijiniais drožinėjimais. Buvo daromos meniškos išvaizdos kultuvės, verpstės, prieverpstės, šaukšdėčiai, rankšluostinės, šaudyklės, šaukštai, lazdos, riešutams spaustukai ir kiti dirbiniai. Daugelį tų dirbinių berniukai dovanodavo mergaitėms, įrašydami ne tik paprastus raštus – ornamentus, bet ir įvairius simbolius. Gausybė meniškų medžio dirbinių yra surinkta Lietuvos muziejuose. Nemažai jų yra išspausdinta įvairiuose leidiniuose.



Kultuvės ir verpstės



Prieverpstės



Rankšluostinės



Puodynė



Ąsotis

## KERAMIKA

Puodininkystės darbas ir menas yra vienas iš seniausių lietuvių kultūros liekanų. Senkapiuose ir milžinkapiuose archeologai atranda bent tūkstančio metų senumo įvairių puodų bei jų šukių su įrėžtais ir įbraižytais ornamentais. Vienas iš ankstyviausių keramikos gamybos būdų yra virvelinė keramika, kada žmonės dar nemokėjo sukti puodų, o lipdė juos iš molinės virvelės. Vėlesniais amžiais jau randami lipdyti, o dar vėliau – išsukti puodai dažyti su spalvotu emaliu ir išmarginti raštais. Lietuvoje buvo gausu kaimo puodžių, kurie ne tik darė paprastus indus, bet ir įvairius meniškus keramikos dirbinius: visokiausių formų alaus ąsočius, puodynes, lėkštes, puodelius, gėlėms vazas, švilpukus ir kt.

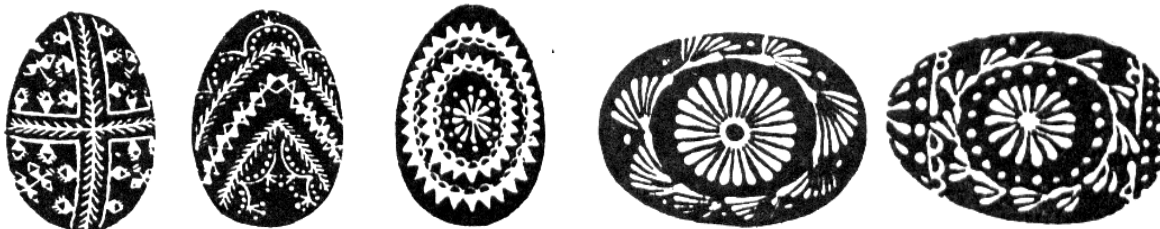
## BALDAI

Visi sodiečių baldai: kėdės, stalai, lovos, suolai, spintos, skrynios anais laikais būdavo tik namie daryti, todėl jie pasižymi ne tik savitomis formomis, bet dideliu įvairumu ir raštų spalvingumu. Tapytų raštų grožiu pasižymėjo kraitinės skrynios. Būdingiausi jų raštai – tai vazonėliuose augančios stilizuotos gėlės: tulpės, lelijos ir ant jų žiedų bei šakų tupintys ar skraidantys paukšteliai. Bene pačios puošniausios tapytos skrynios buvo Suvalkijoje ir Žemaitijoje.

## MARGUČIAI

Dažyti ar marginti kiaušinius Velykų šventėms yra senas Europos tautų paprotys, ypač populiarus katalikų ir ortodoksų kraštuose. Rytų Europos tautos kiaušinius įvairiais būdais margina, o Pietų bei Vakarų – dažo. Lietuvoje buvo paprotys Velykų išvakarėse dažyti ir marginti velykaičius. Senovėje margučiai buvo dažomi tik augaliniais dažais: medžio žievėmis, pumpurais, svogūnų lukštais ir kitais gamtiniais dažais.

**Marginimas vašku:** segtuku, įsmeigtu į pagaliuką ir vilgomu į tirpytą karštą vašką, išvedžiojamas raštas ant nedažyto kiaušinio lukšto. Taip numargintas velykaitis dedamas į šaltus dažus, o išėmus iš dažų, jis nudžiovinamas ir pavožiamas po karštu puodu, kad vaškas nutirptų.



Skutinėti margučiai

Rašytiniai

**Skutinėjimas:** pirmiausiai kiaušinis nudažomas, o paskui peiliuko smaigaliu išskutinėjami raštai, kaip antai, stilizuotos saulutės, žvaigždutės, vingučiai, gėlės ir net paukščiukai. Vašku rašytiniai ir skutinėti margučiai turi tradicinius, šimtmečiais vartojamus raštus, būdingus tik margučiams. Kitose liaudies meno šakose tie raštai yra skirtingos stilizacijos.

Iš visų kitų tautų margučių, ukrainiečių margučiai labiausiai skiriasi. Jie marginami ypatingai kruopščiai, naudojant specialų įrankį – mažą piltuvėlį su skylute. Įgudęs margintojas su tuo piltuvėliu (per kurio skylutę sunkiasi karštas vaškas) ant kiaušinio. Paskui kiaušiniį dažo ir vėl margina. Tai pakartojama

kelis kartus, dažymui naudojant vis kitas spalvas. Numargintas kiaušinis dedamas į orkaitę, kad vaškas ištirptu ir būtų galima jį nuvalyti. Ukrainiečiai margina nevirtus kiaušinius, todėl jų negalima ridinėti ar mušti. Ukrainiečių margučių raštai panašūs į jų tautinių drabužių bei indų raštus. Dominuojančios spalvos: juoda, geltona, oranžinė.

## AUDINIAI

Senaisiais laikais ir dar dvidešimtojo šimtmečio pradžioje lietuvės sodietės namie išsiaušdavo visa, kas jų gyvenime buvo reikalinga: rankšluosčius, staltieses, lovatieses, paklodes, kilimėlius, užtiesalus ir drabužius. Iš įvairių lietuvių liaudies meno sričių audiniai buvo patys gausiausi iš visų kitų sodiečių dailės šakų. Net kasdien vartojami įvairūs audeklai būdavo puošnių ir įvairių raštų bei labai įvairiai derintų spalvų. Paprastomis kaimo staklėmis buvo audžiama per 4, 8, 10, 12, 15, 16 ir daugiau nyčių. Be keturnyčių diminių, ruoželių ir servetinių audinių, taip pat buvo rinktinių, kaišytinių ir kitokių, technikų audinių.

**Rankšluosčių** būta dviejų rūšių: vieni kasdieniniam vartojimui, stori, pakuliniai ar pašukiniai, o kiti – raštuoti, dekoratyvūs, pakabinami į rankšluostines. Beveik visada rankšluosčiai buvo audžiami dimais, servetiniais ir rinktiniais audimo būdais. Būdingieji jų raštai – katpėdėlės, langeliai eidavo išėstine kompozicija, išilgai rankšluosčio. Kai kurių senesnių rankšluosčių galai buvo užaudžiami raudonų žičkų raštu, o taip pat išpinami kutais arba galuose prisiuvami pynikai. Senieji rankšluosčiai būdavo siauroki ir ilgi, vėlesnieji – platoki ir trumpesni. Rankšluosčio dugnas buvo audžiamas iš balintų, o raštas – iš natūralių, nebalintų lininių siūlų. Vėlesniais laikais rankšluosčių metmenys būdavo medvilniniai.

**Staltiesės** buvo audžiamos tais pačiais būdais ir iš tokių pat siūlų kaip ir rankšluosčiai, tik jų raštai visada būdavo neištęsti, bet keturkampiai, t.y. pritaikyti staltiesių keturkampei formai.

**Lovatiesės** būdavo audžiamos pluoštiniu būdu dimais per keturias arba aštuonias nytis. Lovatiesių raštus audė stambokus – dekoratyvius ir itin spalvotus, kartais rinktinius arba ir kaišytinius. Buvo labai mėgstami vadinami „akėtiniai“ ir „ažuolo lapų“ raštai. Senoviškų lovatiesių metmenys ir dvinyčiai ataudai būdavo lininiai, o raštams – spalvoti vilnioniai.

Staklėmis dar buvo audžiami vilnioniai kilimėliai, užtiesalai, takai, užuolaidos, arkliais gūnios, pasostės, paklodės ir kiti audiniai.

## MOTERŲ TAUTINIAI DRABUŽIAI

Kasdieniniai drabužiai buvo austi paprasti ir neraštuoti, o išėginiai – puošnūs, raštuoti, spalvoti. Dabar juos vadiname tautiniais drabužiais. XVII, XVIII ir XIX a. tautiniai drabužiai vaizduojami senose graviūrose. Nemaža jų originalų iš XVIII ir XIX a. yra laikoma muziejuose. Senovėje beveik kiekviena apylinkė turėjo savitus išėginius drabužius. Pagal drabužių audimą, raštus, spalvas ir pasiuvimą jie skirstomi į aukštaičių, vilniečių, dzūkų, kapsų, zanavykų, žemaičių ir Mažosios Lietuvos tautinius drabužius.

**Aukštaičių** tautiniai drabužiai yra subtilių spalvų: melsvų, žalsvų, pilksvų. Ryškiosios spalvos: raudona-žičkinė ir mėlyna.

Mergaitės galvos papuošalas – karūnėlė – „kasinyčia“ arba sidabro ar aukso siūlais austas

galionas.

Moterų galvos danga – lininis nuometas su žičkiniais raštuotais užaudimais.

Marškiniai – lininiai su žičkiniais rinkiniais. Sijonai šviesūs, languoti, skersai dryžuoti su diminiais ir parinktiniais raštais.

Prijuostės daugiausiai šviesios lininės, pagal apačią išaustais raštais, o tamsiosios – pusvilnonės su šviesesnių atspalvių raštais.

Liemenėlės (kiklikai) – austos keturnytai dimais, taip pat parinktiniais ar pakaišytiniais raštais.

**Vilniaus apylinkės** drabužiai – margi ir gausiai raštuoti. Karūnėlės įvairaus dydžio, papuoštos audekliniais trikampėliais.

Moterys galvą pridengdavo raštuotais galvaraiščiais.

Marškiniai lininiai su raudonais, mėlynais, melsvais ir baltais raštų rinkiniais, o rankogaliai, apykaklė ir ančio prakarpa užbaigiami drobiniais trikampėliais.

Sijonai smulkiai skersai dryžuoti, o tarp dryžių dobilėlių raštų rinkiniai bei pakaišymai.

Prijuostė balto dugno su raudonais, mėlynais, melsvais ir baltais raštais, rinkinių ir siuvinėtų raštų.

Liemenėlės languotos ir tarplangėse parinktos ar pakaišytos žvaigždės.

**Dzūkių** tautiniai drabužiai yra labai margi, languoti, dryžuoti ir smulkiai raštuoti.

Mergaitės plaukus perrišdavo raištukais – tai papuošalai iš klostytų juostelių.

Moterys galvą dengdavo kykais – čepčiais su pabriuvėliais ir ant jų užrišdavo languotas ir pakaišytines skepetaites.

Marškiniai – drobiniai rinkiniais raštais arba papuošti margu languotu audeklu.

Sijonai – languoti, o tarp langų būdavo įkaišomos smulktės žvaigždės.

Prijuostės – dryžuotos, languotos ir labai margos, smulkiais raštukais.

Liemenėlės – skersai dryžuotos arba nežymiai languotos su smulkiausiai raštais, parinkimais ir pakaišymais.



Aukštaičiai



Vilnietės

**Kapsių** tautiniai drabužiai būdavo languoti arba dryžuoti. Mergaitės galvas puošdavo sidabrinėmis ar auksinėmis pakalkėmis ir drobinių audeklų klostytiniais raiščiais.

Moterys galvą dengdavo pintiniu kyku su pabriuvėliais ir austine skepetaite.

Marškiniai – drobiniai austi baltais rinkiniais arba baltais siūlais siuvinėti peltakiu ar adinuke.

Sijonai – šviesūs, balsvi, austi dimais arba ruoželiu, kiti – išilginiai šviesiadryžiai tamsiame dugne.

Prijuostės languotos arba skersai dryžuotos, o tarp jų – žvaigždžių arba tulpių pakaišyti raštai.

Prijuosčių dryžiuose būdavo įauti katpėdėlių marginiai.

Liemenėlės – skersadryžės su smulkiais raštais. Jos siuamos ilgos, nuo juosmens klostytos arba platėjančios.

**Zanavykių** tautiniai darbužiai – tai patys puošniausi, turtingiausi raštais ir sodriausiomis, įvairiausiomis spalvomis.

Mergaitės galvas puošė karūnėlėmis, karieliniais ir kiauraraščiais galionėliais – trasomis.

Moterys galvą dengė lininiu pintu kyku – kepuraite. Kyko priekyje prisiūdavo puošnius pabriuvėlius – antkakčius, kurie lanku kyšodavo iš po skepetaitės. Kiekvienas skepetaitės kampas būdavo išsiuvinėjamas skirtingais raštais.

Marškiniai – drobiniai, išrinkti sudėtingais raštais arba išsiuvinėti raudonais ar tamsiai žalios spalvos siūlais.

Sijonai – ilgadryžiai, austi iš vieno gabalo arba kelių palų. Jų audeklo dugnas tamsus, o dryžių spalvos šviesesnės.

Pačios seniausios prijuostės – šviesios, išilgadryžės su parinktomis tulpelėmis. Kitos – tamsios, išilgadryžės su šviesiais rinkiniais arba pakaišymais. Trečios – skersadryžės, o tarpe dryžių iškaišytos tulpės. Ketvirtos – pačios puošniausios – būdavo ant tamsaus dugno iškaišytos tulpių ir žvaigždelių įvairiausios kompozicijos.

Liemenėlės – raštuotai languotos. Metmenims imetami įvairių spalvų siauresni ir platesni dryžiai. Audžiama per keturias nytis, smulkiais pluošteliais, langeliais ir katpėdėlėmis, o tarp dryžių dugne pakaišoma.



Dzūkė



Zanavykė



Mažosios Lietuvos mergaitė

**Žemaičių** tautiniai drabužiai įvairūs ne tiek raštais, kiek išilginiu dryžuotumu ir savitu spalvų derinimu.

Mergaitės galvą puošdavo rangiais, kaspinių pynėmis ir karūnelėmis.

Moterys galvą dengė kepuraitėmis ir ant jų rišdavosi įvairaus didumo skepetaitėmis.

Marškiniai – lininiai, o jų raštai ir dryžiai buvo audžiami labai įvairiais būdais: atlasu, ripsu, pluošteliais, dimučiais ir dobilėlių rinkinėliais.

Sijonai – vieni šviesūs skersaruožiai, o kiti tamsūs išilgadryžiai.

Prijuostės – išilgadryžės. Vienos – baltos su raudonais ar mėlynais dryžiais ir dobilėlių raštu rinkiniais. Kitos – tamsios su šviesiais dryžiais ir nesudėtingais raštais.

Liemenėlės buvo audžiamos per keturias ir šešias nytis smulkiais raštukais ir nuo liemens žemyn

suklostomos.



Kapsės



Žemaitės

**Mažosios Lietuvos** tautiniai drabužiai būdingi margailantuotai bei dryžuotai austais audeklais – marginiais.

Mergaitės galvas puošdavo auksu ir sidabru siuvinėtais lankeliais, drobinėmis karūnėlėmis ir klostytomis kepuraitėmis.

Moterys galvą pridengdavo pintiniu kiauraraščiu kyku ir ant jo gobėdavo skepetaitę.

Marškiniai – drobiniai, jų raštai siuvinėti arba išausti rinkiniais ne tik rankovių galuose, bet ir virš alkūnių. Rankogaliai ir apikaklė taip pat būdavo užausti ar siuvinėti raštų juostomis.

Sijonai buvo audžiami languoti dvinytai ir ruoželiais, tamsesnių spalvų su plačiais ir siaurais dryželiais.

Prijuostės – vienos šviesios, o kitos – tamsios; su skersiniais dryžiais ir raštais arba su skersine raštų juosta apačioje ir išilginiais dryžiais per visą prijuostę.

Liemenėlės – tamsios su skersiniais dryžiais, smulkiais raštukais ir aprėminimais. Jos trumpos – iki juosmens, o jų pakraščiai apvedžiojami klostyto audeklo juostelėmis.

### VYRŲ TAUTINIAI DRABUŽIAI

Vyrai praeityje dėvėjo paprastesnius, pilkšvesnius, mažiau raštuotus drabužius, ir didelio skirtumo tarp apylinkių nebuvo.

**Marškiniai** buvo drobiniai, su stačia arba atversta apikakle. Rankovės rankogaliai, perpetėliai, apikaklės ir krūtinės papuošimai buvo smulkesniais ir paprastesniais raštais išausti negu motertų.

Liemenė trumpikė – truputį skyrėsi pasiuvimu: vienos – be rankovių ir trumpos; kitos – ilgesnės, su rankovėmis ir puošniais užsegimais. Audeklas – dryžuotas arba smulkiai raštuotas, spalvotas.

**Kelnės** buvo pilkšvos, rusvos, melsvos, dryžuotos, languotos. Būdingas jų bruožas – tai kelnių apačioje platus kitos spalvos užaustas dryžis.

**Trinyčiai** – švarkelis, audžiamas vasarai – drobinis, o žiemai – vilnonis. Siuvamas su kišenėmis iš viršaus, vidaus arba ir be jų.

**Rudinės** – storo vilnonio audeklo milinės. Siuvamos ilgokos vientiso audeklo arba pridurtos ir suklostytos nuo liemens. Jų priekis, rankogaliai, apikaklė, kišenių atlapai apvedžiojami juostele. Sagos odinės, medinės arba ir kaulinės.

**Kailiniai** – avies, siuvami vilna į vidų. Viršus baltas, plytinės ar juodos spalvos. Priekis puošiamas kailinėmis juostelėmis, kalnierių žvėriukų kailio. Susegami odiniais brankteliais ir kilpelėmis.

**Apavas** – seniausias – karninės vyžos, vėlyvesnės – odinės naginės ir batai, o žiemą veltiniai. Avėjo medinėmis klumpėmis arba virvinėmis čempėmis.

**Pirštinės, kojinės, šalikai** – megzti, dryžuoti, spalvoti ir raštuoti.

**Juostos** – kelnes ir viršutinius drabužius persijuosdavo įvairaus audimo juostomis.

**Kaklajuostės** – po kaklu pasirišdavo austą, spalvotą, margą skepetaitę, o vėliau – raštuotą juostelę.

**Skrybėlės bei kepurės** – vasarą – šiaudinės, rudenį ir pavasarį – audeklinės, žiemą – šiltos veltinės, vilnonės arba kailinės.

